

Soá, Porrajmos, Holocaust

Egy (irodalom)történész esete a „poromajos”-szal

Nagyon bíztam abban (amint el is mondtam az egyik portálon), hogy Kőbányai János, a *Múlt és Jövő* folyóirat¹ sokak szemében (legalábbis mindeddig) igaz tiszteletnek örvendő főszerkesztője, fontos és nagyszerű zsidó művek kiadója, a jeles publicista és gondolkodó, a Soá tragédiájának már-már prófétai ihletésű hazai szószólója korrigálni fogja a hvg.hu-n 2011. május 5-én megjelentetett és méltán nagy vihart keltő *A kiszántott falusi zsidók hült helye* című írásában² tett menthetetlen mondatait és történeti (szociológiai) szempontból legalább ennyire tarthatatlan egyéb állításait.

Kőbányai János azonban éppen az ellenkezőjét tette: megvédte a cigányokkal nem csak sors-szolidaritást nem vállaló, de irányukban sors-empátiát sem tanúsító, kultúrsovén írását és szavainak további primer és konnotatív üzeneteit. Vajmi keveset magyaráz ugyan, mégis hadd állapítsuk meg, hogy a kiváló teoretikus ez alkalommal nagyon kizökkent önmagából. Mi másra is utalna például az, hogy György Péter *Kőbányai gőgje megsértette roma polgártársainkat* című reflexiójára³ reagálva nem elsősorban a szerző tárgyi felvetéseivel foglalkozik,⁴ hanem édesapjának életére és György Péter innen meg egyébhonnan eredőnek gondolt személyiségproblémáira utaló zavaros elmélkedésbe kezd, és a bírálatban felvonultatott argumentumokat fellengzősen olyan „érzelmi kitörésnek” minősíti, ami György Pétert úgymond megfosztja „a logikus gondolkodástól”. Mindehhez – mintegy exkurzusként – azt is hozzáfűzi, hogy ugyanez

¹ <http://www.multesjovo.hu/>

² http://hvg.hu/velemeney/20110505_kobanyaijanos_gyongyospata; Kőbányai János írásának teljes szövegét lásd a jelen dolgozat végén.

³ http://hvg.hu/velemeney/20110509_gyorgy_peter; György Péter írásának teljes szövegét lásd a jelen dolgozat végén.

⁴ http://hvg.hu/velemeney/20110510_kobanyai_janos_gyorgy; Kőbányai János írásának teljes szövegét lásd a jelen dolgozat végén.

http://hvg.hu/velemeney/20110510_kobanyai_janos_gyorgy/2

az indulatiság generálta beszűkülés eredményezte az SZDSZ bukását „és vele korrelációban, a szélsőjobb fenyegető térnyerését” is.

A történelemfilozófiai bérceket álmodó bevezető után éppenséggel megérkezhetnének a lényegi kérdésekhez is, Kőbányai János azonban ott folytatja, ahol első írásánál letette a tollat. Kiindulópontja ez előbbiben az a (gyengéden szólva) indoklás nélkül elejtett állítás volt, hogy a magyarországi cigányság mai akut helyzetének Gyöngyöspata szignálta problémáira⁵ a választ – éspedig valóságos panáceként – annak a majdnem-tőmondatnak a megértése jelent(het)i, hogy a cigányság alkalmazatlanabb a magyarsággal (György Péternek adott válaszában: a „gazdanéppel”!) való „egymásbaélés”-re, mint a zsidóság, és hogy a magyarok végül is rossz üzletet csináltak a zsidóknak cigányokra való felcserélésével: „anélkül, hogy figyelembe vennénk az eltérést a két nép történelmi és kulturális szerepét, valamint a magyarsággal való interakcióját illetően, nem érhetünk le azokhoz az eredőkhöz, amelyekkel a siker reményében foghatnánk hozzá – ha nem is a »kérdés« [értsd: az aktuálisan feszítő és újabban gyöngyöspatainak is nevezett „cigánykérdés”] megoldásához, de legalább enyhítéséhez.”

Valamivel bővebben: Kőbányai János szerint ennek értelmében a magyar zsidók elpusztításának igazi drámája a magyar társadalom számára abban manifesztálódik (e gáztett quasi metafizikai büntetéseként és karikatúrájaként is), hogy a magyar honból (a szerző kedvenc rurális kifejezésével élve:) kiszántott zsidók által betöltött helyet (amit ő szeretne társadalomtörténeti és társadalomtopológiai tartalommal is megtölteni) egy olyan népség, az értékképzésre alkalmazatlan cigány tenyészet foglalta el, amely a modernizálódó magyar falu érdekeit szolgáló (izraelita) elődöket nem csak pótolni nem volt képes, de végső soron a magyar falu pusztulásának okozójává is vált. Kőbányai tömör fogalmazásában: „a magyar vidékről kiszántott zsidók helyét cigányok töltötték be” (a jó gabona helyett a konkoly bevetésére került sor).

A quasi söpredéki emberi értéket képviselő cigányság destruktív-értékromboló életmódjának illusztrálására Kőbányai János egy elképesztő

---

⁵ Gyöngyöspata a II. világháború utáni magyar történelem egyik legsúlyosabb botrányhelye: először fordult elő az, hogy náci-nyilas szellemű paramilitáris hordák a belügyi kormányzat és a közigazgatás helyi tényezőinek bizonytalankodó (és olykor cinkosnak is tekinthető) magatartását élvezve hosszú hetekig megszállva tartottak egy települést, hol – a többségi lakosság jelentős részének szimpátiáját is élvezve – saját rendfilozófiák jegyében terroztizálták a település népes számú cigány kisebbségét. Lásd ehhez bővebben: Majsai Tamás: Gyöngyöspatáról több részletben. I. Május elseje Gyöngyöspatán; II. Gyöngyöspata és a nemzet hitele. Forrás: https://www.facebook.com/note.php?saved&&note_id=159755597444257#!/groups/173726752674426/doc/186505684729866/ [2011.09.27.]

https://www.facebook.com/note.php?saved&&note_id=159755597444257#!/groups/173726752674426/doc/186507701396331/ [2011.09.27.]

példával is szolgál: amikor ő Olaszliszván (!!) a kiirtott zsidó élet-valóság deportálást követően visszamaradt emlékjelének, a továbbpusztító rombolástól sem megvédett zsinagógának a dokumentációján fáradozott (1965 és 1986 között, éspedig három alkalommal), a kultuszhelyet a végén már csak romjaiban találta (vajon miért és kiknek tulajdoníthatóan?), és az utolsóképpen mozdítható anyagot pedig „cigányok hordták el”. Cigányok, akik ezt követően attól sem riadtak vissza (a primitív horda!), hogy a Kőbányai vezette filmes stábnak nyújtott statisztaszerepük fejében (mint tudható, ilyesfajta munkára az aljanép különösen jól és rentábilisan alkalmazható!) „némi pénzzel levágják” a kegyeleti szolgáltatón buzgólkodó történelemmentő diakónusokat.

A jelen írásnak nem célja részletes társadalomtörténeti bírálatnak alávetni Kőbányai János fantazmagóriáit. Néhány elemi szintű tényismeretre és összefüggésre azonban hadd utaljunk:

1. A „magyar vidékről kiszántott zsidók helyét” elvileg sehol nem foglalták el a cigányok (ahol ilyenre mégis sor került, ott nem lényegi helycseréről, hanem esetleges fejleményről lehetett szó). Éspedig elsősorban nem is azért, mert – amint tudjuk – sem a szocialista rendszer (majd később éppúgy, mint korábban: a kapitalista), sem az ország „árja” lakossága soha nem kedvelte őket annyira (sőt! – és ellenkező esetben aligha tartanánk ma Gyöngyöspatánál), hogy a zsidó értékek utódaivá válhassanak, hanem elsősorban azért, mert a cigányoknak a hatalmi és a társadalmi javak birtoklásáért folytatott tulajdonosváltó küzdelemben – történelmi helyzetükből következően – esélyük sem lehetett érdemi eredmény elérésére. A zsidók kipusztításának és elűzésének kedvezményezettjei, és ez ugyancsak közhely, sehol nem a cigányok voltak, hanem részben a helyi középrétegek (köztük szomszédok és ismerősök), részben pedig az államfüggő, és a hatalom pozíciójának erősítésére alkalmasnak ítélt lakosság egyéb (ismétlem: semmiképpen nem cigány!!) elemei. *Másfelől:* amennyiben a zsidókat korábban az a vád érte, hogy a modernitás tendenciáinak („idegenlelkű”) tolóerőiként működtek, és/vagy az átlagnál vagyonosabb, műveltebb és polgárosultabb rétegekhez tartoztak, az ezzel együttjáró társadalmi helyzeti előnyeikkel egyetemben, a cigányokat illetően ennek éppen a fordítottja volt érvényben: messze a társadalmi átlag alatt teljesítették a társadalmi közép normatívnak gondolt elvárásait, annak értékrendjét és ideáljait, és így értük, illetve integrációjukért a többség (keresztény és szocialista-humanista frázisok ide vagy oda) a legkevésbé sem óhajtott áldozatot vállalni. A 40-es és 50-es évek fordulóján nem volt ugyan ismeretlen, hogy egyes (jobbára szegényebb) településeken cigányokat költöztettek (!) az elűzöttek szerényebb házaiba (pl. akár kitelepített németekéibe is), gádzátlanná tett cselédházakba, használaton kívülé

vált gazdasági épületekbe, avagy hogy bizonyos termelési centrumokban falun kívüli, faluk melletti új cigány telepek jöttek létre (valójában a régiiek átcsoportosulásával), ennek a folyamatnak az elsődleges mozgatórugóját – a tanácsok zavaros logikát követő, vagy esetleg valamilyen prózai hatalmpolitikai célt szolgáló döntéseit itt bátran figyelmen kívül hagyhatjuk – a megelőző földosztás következtében kieső zsellér és egyéb alacsony-szintű munkaerőnek az állami termelés számára nélkülözhetetlen pótlási szükségére jelentette. (Ezt a funkciót a magyarországi zsidók akkor sem töltötték volna be, ha szó nélkül hagyjuk Kőbányai Jánosnak azt a legalábbis nagyon differenciálatlan kitételét, hogy „a magyar zsidóság alapvetően falusi zsidóság volt”.)

1/a. Érvelésméletileg csak részben tartozik ide, de tud-e Kőbányai János egyetlen olyan esetről is, amikor cigányok felléptek, és különösképpen is, amidőn eséllyel léptek volna fel az elkobzott és visszamaradt zsidó értékekből való részesedésért?

2. A magyar vidék pusztulását nem a cigányok, hanem az osztályharcelméletre és a gyorsított iparosítási koncepcióra épülő államszocialista rendszer és annak vágyálmokat kergető modernizációs elképzelései okozták.

2/a. A cigányok falvakba való, és jóval a Soát követően lezajló, és immár komolyabb léptékű betelepülési mozgása annak a javarészt átgondolatlan, de annál lelkeesebb urbanizációs optimizmus hordozta társadalom- és településtörténeti folyamatnak az eredménye volt, amelynek keretében őket az egyes községi települések határainál először csak megtűrték, majd a 60-as évek második felétől megkezdődő úgynevezett telepfelszámolási (putri- és barlanglakói állapotmegszüntető) program keretében al- és szélvégi helyeken felhúzott épületekben közel is engedték a „törzsökös” lakossághoz, és folyamatosan lehetővé tették számukra azt is, netalán éppen kifejezetten támogatva is őket ebben, hogy az említett okok miatt mind inkább kiürülő falvak (jobbára legértéktelesebb) lakatlan házeit megvásárolják. (A 70-80-as évekre így állt elő az a helyzet, hogy egyes falvak úgymond teljesen „elcigányosodtak”.)

2/b. Messzire vezetne annak a végiggondolása, hogy mi történt volna, ha a zsidókat nem deportálják. Evidencia, de azért szögezzük le: az ország ma egészen biztosan másként nézne ki. Igen statikus történelem-szemlélet kell ugyanakkor ahhoz, hogy ez esetre nézve is ne kalkuláljunk azzal, hogy (amint pl. az USA-ban a négereket illetően) Magyarországon is megtörtént volna a cigányemancipáció és -integráció, sőt, hogy a cigányság ügyével kapcsolatban a Horthy-rendszerben megfogalmazott rasszista alapvetésű társadalmpolitikai koncepciókat felváltó szemléleti változásokért éppen a zsidó közéleti tényezők tették volna a legtöbbet. És a felől sem lehet kétségünk, hogy minderre a moszkovitizmus erőterében

megvalósult eredménynél sokkal egészségesebb és efficiensebb módon került volna sor.

Summa summarum: bárhogy nézzük is, olyan összefüggés nem létezik, amely bárkit is feljogosítana arra, hogy a zsidóirtás rettenetes bűnének érzékeltetése céljából a cigányokra mutogasson, és a zsidósággal megesett gyalázat hamartológiai (bűnelméleti) kontúrajait – ráadásul egy vulgármaterialista ízű történet-theológiai partitúrát követve – a történelmi-társadalomtörténeti gyengeségekkel megterhelt cigányság démonikusra stilizált kollektív alakjában próbálja meg megfesteni.

2/c. A „kommunista” rendszer társadalompolitikájának közegében a zsidóirtás előzménye nélkül sem alakultak volna alapvetően más irányban a magyarhoni településszerkezeti fejlemények (már csak azért sem, mert a bolsevik rezsim keretében a zsidókra ugyanaz a sors várt volna, mint az egyéb falusi establishment-re).

*

György Péter hiába magyarázza Kőbányai János eszmefuttatásának belső visszasságait, a *Múlt és Jövő* szerkesztője nem csak elgondolkozni nem kíván szavain és mondatain, de inkább szaporítja is képtelenségeit. Nem akarunk hinni a szemünknek, de Kőbányai János külön is megkísérli például, hogy zsidóknak és cigányoknak az irodalomtól a gazdasági élet világáig terjedő összefüggésrendszerben játszott egyenlőtlen szerepére utaló sommás megjegyzéssel tegye meggyőzővé a zsidók helyébe „beszántott” cigányok – mint a negatív emberi létezés képviselői – ügyében megfogalmazott helycsere-elméleti felfogását, és amellet is hitet tesz, hogy az úgynevezett cigánykérdés rendbetételét a már említettek mellett végül is annak a speciálisan fontos „ténynek” a tudomásulvétele hozhatná el, hogy a cigányság jelen helyzetéről szóló drámai hangütésű narratívák túldimenzionáltak (sőt, értjük ekként a szerzői metakommunikációt: a cigányok jelen helyzete bizonyos értelemben megérdemeltnek is tekinthető), ugyanúgy egyébként, amint a II. világháború alatti – és a legfeljebb ötezer emberi életet követelő („genocídium”-nak azonban semmiképpen nem nevezhető) – üldöztetésük is kizárólag egy „felületes és mértékaránytalan” nyavalygás agresszív marketingfogásainak a segítségével nőttetődött fel a „holocaust” rangjára. „Hoztak csak egyetlen országos cigányellenes törvényt [is] a magyar történelemben?” – kérdezi Kőbányai, miután „vitaindító” írásában egyszer már azt is megállapította – éspedig mint „tapasztalatból” nyert tudást –, hogy az „önelfojtó-pótcselekvő cigány holokauszt mítoszgyártás” „hazugság”-a ellen a „leghetlenebb fellépni” –, és külön is felszólítja György Pétert, hogy ha „vannak ilyen adatai – álljon elő velük!”

Kőbányai azonban téved. Nem György Péternek kell az általa követt „bizonyítékokkal” előállnia, hanem neki olyan szemlélettel és olyan kérdésekkel, amelyek eszmefutását alkalmassá tehetik a tárgyalt jelenség értelmezésére. Ehhez először is el kellene búcsúznia a forma egyenlő lényeg szemlélettől, vagyis attól, mintha két vagy több esemény csak quantografikus-mechanikus megfeleltethetőségük esetén lenne rokonítható, és például nem a mögöttük meghúzódó szellemiség és potenciális teleológiájuk alapján (bármennyire eltérő is az egyes történések intenzitása és gyakorlata). Figyelembe kellene vennie továbbá, hogy a vézskorszaknak és a végkifejlethez vezető útnak számos rejtett, teljes körűen nem, vagy nem eléggé, esetleg egyáltalán nem elemzett részlete is van. Köztük a szociálisan jogfosztó, és a zsidóság „holocaust”-kálváriájában is meghatározó jelentőségű tényezők, amelyek ott kísértenek a cigánység fajelméleti megalapozottságú likvidálását célzó törekvések hátterében is. Ezek számbavétele esetén Kőbányai Jánosnak a cigány „holocaustról” vallott nézetét nem az a- és antiszociálisnak, vagy éppen mint kifejezetten is kriminalitásra hajlamosnak bélyegzett cigány magatartáskultúra úgynevezett önhibaelméleti axiomatikája táplálná, szívesen fogyasztott populáris teoretikumként forgalmazva a vézskorszak cigányokat is sújtó szörnyűségeinek „nem-holocaust”-ként előadott pompóját, hanem az, ami ennek a történetnek a hátterében valós dinamikai erőforrásként valóban meghúzódott. Hogy csak két komponenst említsünk. a) Ilyen volt a modernkori fajelmélet, amelynek teremtéshumanista (teremtéstheológiai) elveket tagadó alapvetése a „legexemplarikusabban” éppen a zsidó néppel szemben elkövetett bűnökben lepleződött le, és amelynek közelebbi értékeléséhez ajánlanám Kőbányai János testvéremnek megfontolni, hogy miközben a törvényi és közigazgatási rendelkezések formailag valóban arra irányultak, hogy az intézményesen elfogadott társadalmi ideálok megkérdőjelező cigány rétegeket, főként az úgynevezett vándorló-kóborló cigányokat egy mechanikusan értelmezett integrációs filozófia jegyében a lehető legegyszerűbben, azaz regulatív-rendészeti eszközökkel kényszerítsék letelepedésre (hová is? – és közben azt se felejtjük el, hogy a vitatott cigány életmód egy társadalom- és gazdaságtörténetileg több szempontból hasznos megélhetési gyakorlatot is jelentett), pontosabban: lehetetlenítsék el (pl. a dologházakba és a javító-nevelő intézetekbe utalásukkal, továbbá a toloncolás intézményével,⁶ valamint a koldulás és a csavargás megszüntetésére tett erőfeszítésekkel⁷), a háttérben nagyon

⁶ A kóbor cigányok hatékonyabb megrendszabályozásáról és újabb adatgyűjtés elrendeléséről szóló 257.000/1928. B.M. számú körrendelet.

⁷ Lásd: A magyarországi cigánykérdés dokumentumokban 1422-1985. (Szerk.: Mezey Barna.) Budapest: Kossuth Könyvkiadó, 1986. = <http://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/magyaror>

tragikus hasonló folyamatok érlelődtek, mint a lényegesen erősebb pozíciókkal rendelkező, és sok tekintetben egészen más minőségben pönalizált és kiszorítani kívánt zsidóság esetében. Még akkor is, ha a további fejlemények során a cigányságot nem érte a zsidóságot sújtó borzalmakkal rokonítható erősségű és intenzitású agresszió.

A cigányok sajátos életvitelének reduktív problémapercepciójú interpretálása mindenesetre csak egyik eleme volt annak, ami a később olyannyira végzetessé vált. Súlyosabb tényezőt jelentett, hogy az adott törvények és rendelkezések a megvalósulás gyakorlatában nem csak nem mérsékeltek, de egyenesen szaporították is a bajokat: fokozták a cigányság deklasszálódását, és tovább kriminalizálták őket: általában véve is erősítették a cigányokkal kapcsolatos közéleti vélekedés negatív tendenciáit, a velük szembeni rasszista sztereotípiák állandósulását, az őket sújtó hatósági fellépések szigorodását, illetve az úgynevezett cigány-ügynek egyre inkább eluralkodóvá váló rendészeti-közbiztonsági definiálását. A cigány-ügynek Déry Gyula⁸ és Bergstein Béla⁹ múlt század eleji korai gondolataiban, vagy pseudonim Lucidus közigazgatási tényező szakmai bírálatában¹⁰ és Móricz Zsigmond karcolatában¹¹ megjelenő szociálpolitikai irányvételű kezelése minimális figyelmet sem kapott (a politikai elit a problémát lényegileg nem óhajtotta ismerni) azzal a köznapi szemlélettel szemben, amely a cigányokról, ha eltérő módozatokban is, de alapvetően a biológiai-szociálbiológiai determinizmus antropológiai felfogása alapján vélekedett: lényegileg másodrendű, sőt a principiálisan rossz és értéktelen emberi tulajdonságok hordozóinak tekintette őket.

A cigánysággal kapcsolatos (negatív hangütésű) publicisztikai művek hatástörténeti kérdéseit illetően körültekintő vizsgálódások hiányában elvileg csak hipotéziseket vethetünk föl, ám mindezt véletlenül sem jelenti azt, mintha elemzésünk ne lenne megalapozott. Idetartozik mindenekelőtt az, hogy a cigányokat illetően amúgy is inkább negatív közvélekedés közepette a domináns és könnyen recipiálható hangot elsősorban a brutalizálódó-radikalizálódó korhangulattal asszonáló fasisztoid nézetek szószólói és az ő felfogásukon iskolázott kommunikátorok képviselték. Amíg az említett Déry Gyula 1908-ban még csak azon méltatlankodott, hogy „nálunk az előítélet olyan nagy, hogy a cigányt cselédnek meg nem

---

szagi_kisebbsgek/2008/A_magyarorszagi_ciganykerdes_dokumentumokban/pages/000_konyveszeti_adatok.htm

⁸ A cigányok Európában. A cigányügy mai állásáról, tekintettel múltjára és jövőjére. I–III. Budapest, 1908.

⁹ A cigánykérdés megoldása. In: Huszadik Század, 1910/9. 187–190. = http://mtdportal.extra.hu/huszadik_szazad/text/1910/1910%2009.pdf

¹⁰ A cigányok vándoriparának gyakorlása. In: Magyar Közigazgatás, 1931/40. 4. (= október 4.); in: A magyarországi cigánykérdés..., 209–210. (web-es forrás: ut supra)

¹¹ A mai cigánykérdés. In: Nyugat, 1932/7. = <http://epa.oszk.hu/00000/00022/00534/16638.htm>

fogadják, és még napszámosnak is csak végszükség esetén szokták elfogadni”,¹² a század közepe felé araszolva a cigánysággal foglalkozó közírók, orvosok, köztisztviselők, a különféle rendű-rangú teoretikus igényű véleményformálók egyre kevésbé megértőek és elnézőek a cigányság helyzetének, hibáinak megítélésében, és mind gyakrabban olvashatjuk velük kapcsolatban az olyan jelzőket, mint „bűnözők”, „gyilkosok”, „fagyöngy”-ként élősködő paraziták, és miközben komolyan vehető tényező részéről véletlenül sem az merül fel a számukra biztosítandó munkaalkalmak alternatívája, a cigány-ügy megoldását illetően egyre gyakrabban lépnek a nyilvánosság elé a koncentrációs tábor és az annál is borzalmasabb felvettések. A „Kiirtani! Igenis, ez az egyetlen mód” elvet követő, volt színigazgató, majd hírlapíró, az ország turisztikai renomóját féltő Porzsolt Kálmán (igaz, javaslatát ő közvetlenül „csak” az úgynevezett oláh cigányokra látta érvényesnek) 1907-ben papírra vetett nézetei¹³ nyomvonalán haladó-orientálódó Szentkirályi Zsigmond,¹⁴ Vassányi István (valószínűleg azonos az 1944-es zsidótalanítás egyik miniszteriális főszereplőjével),¹⁵ Endre László,¹⁶ Gesztelyi Nagy László országgyűlési képviselő,¹⁷ Okályi

¹² Déry Gyula, op. cit., 9.

¹³ A mi cigány hírünk. In: Pesti Hírlap, 1907. augusztus 6. = A magyarországi cigánykérdés..., 223-225.; (web-es forrás: ut supra)

¹⁴ A cigánykérdés. [A Magyar Nemzetpolitikai Társaság Felvidéki osztályában 1942. május 21-én tartott előadás.] In: Új Magyar Múzeum. 1942/1. (= I. kötet/1. füzet.) 99-108.

¹⁵ Cigánykódex. (Három közlemény.) In: Magyar Közigazgatás, 1936/44. (= november 2.) 3-5.; 1936/46. (= november 15.) 3-5.; 1936/47. (= november 22.) 5. – Az 1944-es működéséhez lásd: Purcsi Barna Gyula: A cigánykérdés „gyökeres megoldása”. Tanulmányok a XX. századi „cigánykérdés” történetéből. (A Porrajmos, a II. világháborús cigány népiirtás évfordulójára.) Debrecen: Csokonai Kiadó. 82.

¹⁶ A kóborcigány-kérdés rendezése. In: Magyar Közigazgatás, 1934/16. (= április 22.) 3-5. (Részlet in: A magyarországi cigánykérdés..., 225-226.; web-es forrás: ut supra)

¹⁷ A magyarországi cigánykérdés rendezése. Kecskemét 1940. Részlet. In: A magyarországi cigánykérdés..., 226-229.; web-es forrás: ut supra. Részletek Gesztelyi okfejtéséből: „Az eddigi intézkedések főhibája az volt, hogy a kérdés megoldásánál az emberies gondolkodás, a kesztyűs kézzel való bánás, a humanitás vezette az intézkedésre hivatott tényezőket akkor, amikor a legkíméletlenebb intézkedésre lett volna szükség; nem lehet a kérdés végleges megoldását remélni, ha a szív hangjára, a szív érzelmeire hallgatunk. így hitte és remélte a kérdést megoldani néhai József főherceg is s éppen ez oknál fogva érte csalódás, mert az olyan emberi érzést nélkülöző, állatiasságig lealacsonyodva élő, minden, a legnagyobb és legelvetemültebb büntettek végrehajtására képes, tunya, dologtalan, buja, életkörülményeihez konokul ragaszkodó, számottevő népréteg egyéni átalakításához, átformálásához kímélet nélkül olyan szigorú eszközökhöz kell fordulni, amely a szív szavára nem hallgatva, a legradikálisabb eszközöktől sem riad vissza. [-] A kóbor cigányokat koncentrációs munkatáborokba kell összegyűjteni, munkára kényszeríteni, további szaporodásukat feltétlen megakadályozni. Ha munkát végezni nem akarnak, ennek kényszerítésére a legszigorúbb eszközöket kell alkalmazni, vagy hasznos és munkás egyede lesz a társadalomnak, vagy elpusztul. Hihetőleg ez utóbbi fog bekövetkezni, mert a szabad levegőhöz, szabad élethez szokott cigányság a tapasztalat szerint, amikor addigi korlátlanul mozgó és a szabad levegőhöz szokott életétől elvonják, rendszerint tüdővészbe esik és elpusztul. [-]Az intézkedésre hivatott tényezőknek a kérdés megoldását már halogatni, a kérdés rendezését késleltetni nem szabad. A magyar társadalom e kényes, de annál veszedelmesebb fekvélyt feltétlenül ki kell

Ákos főorvos,¹⁸ vagy éppen Orsós Ferenc egyetemi tanár, akadémikus (a Magyar Orvosok Nemzeti Egyesülete elnöke, egyszersmind a nagytekintélyű a MONE szélsőbaloldali csoportjának prominens tagja)¹⁹ lassan kizárólagos hangadóivá váltak a cigány-ügynek. Gettót, munkatábor, kényszersterilizációt, azaz a radikális eltüntetés indulati hívószavait és a német fajelméleti iskola eredményeit²⁰ hirdető filozófiájuk mérges gyümölcsként indoktrinálta és dehumanizálta a kortárs magyar társadalmat, és mindenekelőtt a cigányság életének alakításban elsődleges fontosságú szerepet betöltő közigazgatási-tisztviselői apparátust.

És ha a cigányokat illető politikai radikalizálódás nem is volt a zsidókkal szemben követett fellépéssel azonos intenzitású (aminthogy természetesen nem volt!²¹ – hiszen hogy lett volna egy olyan helyzetben, amikor a velük párban lévőnek tekintett másik „ellenség”-gel szembeni fellépés mindennél fontosabb programnak számított), a tendencia rokon jellege és egyirányú természete aligha megkérdőjelezhető. (Mellesleg, amennyiben a cigányságnak a zsidósággal egybevetve kiutalt társadalmi veszélyesség felől vizsgáljuk a fejleményeket, a gonoszság cigányság elleni megnyilvánulásainak episztemológiailag azonos mélységet mutató forrásvidékére jutunk.)

A „a kóbor cigányok hatékonyabb megrendszabályozásáról és újabb adatgyűjtés elrendeléséről” szóló 257.000. sz. 1928-as BM-körrendelet²²

---

vágni, még pedig olyan metszéssel, amely a társadalmat a további rettenetes személyi és vagyoni károsodástól egyszersmindenkorra megszabadítja és örökre mentesíti.”

¹⁸ A cigánykérdésről. (Hozzászólás Székely dr. cikkéhez.) In: *Népegészségügy*, 1942. 1160-1162. Okályi, aki a cigányokat a „nemzet testében támadt és növekvő rosszindulatú daganat”-nak minősítette, megálapítva róluk azt is, hogy „az évszázadok óta folyton átörökített [...] bűnözési hajlamok” fogságából semmiképpen nem tudnának kitörni, „kartársaival” „töprengve” ahhoz az „eredményhez” jutott [mintegy tovább is vive Gesztelyi minapi eszmefuttatását], hogy „a végső cél a cigányok eltüntetése kell, hogy legyen”, amely megoldást lényegileg csak „radikális műtét”-tel, „az összes cigányok sterilizálásá”-val lehet elérni. (A Tolna megyei Lengyel község körorvosától származó írásnak különösen tragikus konnotációt kölcsönzött, hogy a helyi csendőrök ezen a településen 1944. november 30-án cigányokat gyilkoltak. Lásd még: Katz Katalin: Visszafojtott emlékezet. A magyarországi romák holokausztörténetéhez. Budapest: Pont Kiadó. 2005. – Székely József Okályi által hivatkozott, mérsékeltébb – pl. az ún. „részleges sterilizáció”-t javasló – szemléketű írása: 14. sz.)Okályi

¹⁹ A cigány nem cigány vegyesházasság súlyosan társadalomellenes gyakorlatáról vallott „tudományos” felfogásával kapcsolatban lásd pl.: Tények, adatok a cigányok háborús üldöztetésének (1939-1945) tanintézeti feldolgozásához. (Szerk.: Szita Szabolcs.) Budapest: magyar Auschwitz Alapítvány – Holocaust Dokumentációs Központ / Nyugat-Magyarországi Egyetem Soproni Tanárképző Intézete: Társadalomtudományi Tanszék. 2000. 40-41.

²⁰ Részletesen lásd: Robert Jay Lifton: Náci orvosok. Az orvosi eszközökkel történő emberölés és a fajirtás lélektana. Pécs: Alexandra Kiadó. [S. a.]

²¹ Kevésbé fontos természete alapján (pl. Incze Árpád, Magyar Élet Pártja), valamint a józanabb álláspontot képviselők (pl. Balogh Jenő akadémikus, Szűllő Géza örökös felsőházi tag) ellenzése nyomán a cigány-ügy a parlamenti politizálás küszöbéig is éppen csak eljutott. Lásd Orsós Ferenc akadémikus, vagy Forster György, Gesztelyi Nagy Zoltán és más radikálisok parlamenti felszólalásának a sorsát in: Purcsi, op. cit., 69-72.

²² Szövegét lásd: A magyarországi cigánykérdés..., 207-208. (web-es forrás: ut supra)

(ami a néhány évvel korábbi, 151.041/1917. sz. B.M. rendelet²³ erős szigorítását jelentette), illetve a belőle forraszó utasítások például egyértelműen szűkítették a lakosságilag hagyományosan igényelt, sőt, a törvényhatóságok által is igénybe vett²⁴ cigányfoglalkozások praktizálásának lehetőségét. És ez a tendencia folytatódott is. A következő állomást a zsidók ellehetetlenítését szolgáló intézkedéssorozat intencióval nagyon rokon 141.113/1931. sz. K. M. rendelet²⁵ jelentette, amely elvileg a vándoripar teljes ellehetetlenítését implikálta („foglalkozásuk gyakorlása közben csupán egyedül járhatnak, segédet még a házalócigányok sem tarthatnak, családtagjaikat nem vihetik magukkal, és foglalkozásuk gyakorlása céljából járóművet nem használhatnak”).

Szakmai körökben és a szakirodalom bizonyos fórumain²⁶ az utóbbi időben elterjedt ugyan egy bizonyos 66.045/1938. B.M. sz. rendeletre történő utalás, amelynek értelmében „minden cigányt gyanús egyénnek kell tekinteni”, nem e forrás mint láncszem megléte avagy hiánya²⁷ teszi különösen is komolyan veendővé a magyarországi cigánysággal szemben elkövetett bűnöket. Annál kevésbé, mert ha létezett is a szóban lévő rendelet, a zsidósággal szemben megnyilvánuló erőszakhoz hasonlítható következményeket nem eredményezett. A közigazgatási szakapparátus és a közgondolkodás, és talán különösen is a közegészségügy tényezőinek (köztük első helyen az orvosoknak)²⁸ említett módon történő permanens immunizálása, valamint a részükről kiinduló, egymást és a közvéleményt viszonyosan rasszista szellemben befolyásoló tevékenysége ugyanakkor – mintegy komplex végső eredményként – szomorúan tetten érhető a különféle helyi

²³ „...Azoknak a nyilvántartásba vett cigányoknak, akik időközben helyhez kötött, rendes vándor-foglalkozást űznek, mint a teknővájók, favágók, kosárfonók, szénégetők és egyéb hasonló munkásoknak, minden lehető módon segítségére kell lenni, hogy a tél folyamán foglalkozásukat – megfelelő igazolvánnyal ellátva – kellő ellenőrzés mellett akadály nélkül folytathassák.” (Purcsi, op. cit., 39.)

²⁴ Lásd Lucidus nevű szerző hivatkozott írását (II. sz. j.).

²⁵ Lásd még az ezt megerősítő 192.304/1931. sz. B. M. rendeletet. In: A magyarországi cigánykérdés..., 208. (web-es forrás: ut supra)

²⁶ Lásd pl.: A Roma Holokauszt című portál: http://www.rroma.net/?page_id=147&lang=hu [2011.09.27.]

²⁷ Ismereteink szerint az említett forrást eddig senki nem látta. Az Országos Levéltár részéről megkeresésünkre elvégzett igen alapos forráskutatás éppúgy negatív eredményre jutott (segítségükért külön is köszönettel tartozom Erdélyi Andrea, Oross András és Rehák Géza levéltárosoknak), amiként a Belügyi Közlöny, és a kormány ez idő szerinti hivatalos lapjának, a Budapesti Közlönynek az aprólékos átnézésével sem sikerült e forrás nyomára bukkannunk. A hivatkozás eredete egyébként valószínűleg Szita Szabolcs ezt említő munkája lehet: Tények, adatok a cigányok háborús üldöztetésének (1939-1945) tanintézeti feldolgozásához. (Szerk.: Szita Szabolcs.) [Budapest.] 2000. Hillebrand Nyomda Kft., 38.

²⁸ Erre tekintettel a közeljövőben szeretnénk elvégezni a *Népegészségügy. (A közegészségügyi igazgatás hivatalos közlönye), valamint a Magyar Közigazgatás című hetilapok hasábjain a cigánykérdéssel meglehetősen jelentős érdeklődés mellett és komoly időbeni keresztmetszetben foglalkozó írások részletes tartalom- és hatástörténeti elemzését.*

hatósági visszaélések, atrocitások jelentette mindennapi cigányellenes fasizmusban, amelynek nyomait kimerítően dokumentálja például Purcsi Barna Gyulának a „cigánykérdés” végső megoldásával kapcsolatos magyarországi történelmi emlékeket kutató, monografikus igényű munkája.²⁹ És ha a vész-korszak idejének kezdeti éveiben a cigánysággal szemben egyáltalán nem is került sor hasonlóan brutális intézkedésekre és fizikai atrocitásokra, mint a magyarországi zsidósággal szemben, a cigánygyűlölet meglévő mértéke ahhoz azért sajnos elégségesnek bizonyult, hogy 1941-ben, az első magyarországi zsidódeportálás idején, még ha mellékszálon is, de látókörbe kerüljön a tőlük való megszabadulás lehetősége is,³⁰ illetve ahhoz, hogy 1944-1945-ben, és ismét „csak” mellékszálon, megláthassuk: végső győzelem esetén a cigányokra ugyanaz a sors várt volna, mint a „kiválasztott” zsidóságra. (Az 1944-1945-ös időszak cigánygyilkosságai, vagy éppen az 1945 tavaszán Kőszegen ülésező nyilas kormányzat megmutatták a rasszista alapvetésű történelemfilozófia valós arcát: akik a minap zsidókat deportáltak, egyre kevésbé disztingváltak „kóborlók” és „nem kóborlók” között, hanem – a fő ellenséggel való leszámolást követően, és attól meg is ittasodva – kéjjel kezdtek neki a cigányok válogatás nélküli mészárlásának.)

A fajtisza homogénitás XX. sz.-i bálványának lélekromboló garázdálkodását mi sem tükrözi drámaiban, mint Ravasz László református püspöknek egy 1942. februári megnyilvánulása: „Tudományosan még nincs eldöntve, hogy a zsidófajttal való keveredés a magyar fajtára előnyös-e, vagy hátrányos. Ameddig az egyéni tapasztalatok érnek, inkább az utóbit lehetne állítani. Magyar és zsidó külön-külön több értékes egyedet termel, mint keveredve. Szükséges tehát, hogy ezt a kérdést a természet-tudomány, még inkább a magyarságtudomány tegye módszeres vizsgálat tárgyává, s ha úgy találná, hogy a magyar-zsidó keverék nem szerencsés, meg kell tenni a védő intézkedéseket. Azt már világosan látjuk, hogy a magyar-cigány keveredés ártalmas; ennek megfelelő intézkedés még nincs.”³¹

²⁹ Lásd különösen: Purcsi, op. cit., 66-84.

³⁰ „Kozma kormánybiztos úr őexcellenciája tudvalevőleg most Kárpátaljáról a nem magyar állampolgárságú zsidókat északra eltávolítja, s ugyanezt az alkalmat felhasználja arra is, hogy a kóborló cigányoktól is megtisztítsa a Kárpátalját. Tegnap Kozma őexcellenciája felhívta a figyelmemet arra, hogy jó lenne, ha én is hasonló akciót kezdeményeznék. Annál is inkább, mert feltehető, hogy ilyen cigánykaravánok a Kárpátaljáról dél felé fognak menekülni. Ung és Ugocsa területén kb.: 500 és maximálisan 1.000 olyan cigány tartózkodik, akitől most meg lehetne szabadulni. Minthogy azonban a felsőbbtség hozzájárulása nélkül intézkedni nem kívánok, kérem a Belügyminiszter úr hozzájárulását ahhoz, hogy a nem magyar állampolgárságú, rendes existenciával és lakással nem bíró és rendészeti szempontból megbízhatatlan cigányokat a kárpátaljaiak mintájára néhány napon belül eltávolíthassam.” (Lásd: A roma holokauszt: Történet emlékekkel. = http://www.rroma.net/?page_id=147&lang=hu [2011.09.27.]

³¹ Forrás: Ravasz László: Faj, nép, nemzet a magyarság szempontjából. (1942. február 28.) In: Uő.: Korbán. Beszédék, írások. II. Budapest: Franklin-Társulat. [1943.] 292-303/300.

Összegezve: nyilván alaptalan lenne azt állítani, hogy a Porzsolt Kálmánok, Vassányi Istvánok, Orsós Ferencek és a hozzájuk hasonló nézetben lévők véleménye általánosan ismert és elfogadott lett volna az országban. Az azonban aligha vonható kétségbe, hogy az effajta írások és megnyilatkozások – különösen a püspök esetében adott publicitás mellett –, komoly hatással voltak a közvéleményre, és leginkább is talán arra a középosztályra, amely – Mezey Barna egy téves hivatkozással Hermann Ottónak tulajdonított jelzőjét alkalmazva:³² – a „cigányvadító” közigazgatási apparátust is működtette, és emellett – és többek között – rendszeres olvasója volt a *Magyar Közigazgatás* című hetilapnak, és élénk társadalmi kapcsolatokat ápolt a társadalmi hierarchiában rangos helyet elfoglaló, és a maga részéről pedig a *Népegészségügy* nevű közlönyt olvasó orvosi réteg reprezentánsaival. (Az említett közszolgák természetesen becsületes hétköznapi emberek voltak, akik a nemzethű hivataletikának megfelelően, egyszerűen csak teljesítették feladataikat, és a rasszista métely reflektálatlanságának bennük élő mértéke szerint, jobb esetben: a „kulturális” környezet spontán xenofóbiájukat módszeresen bátorító ingereinek hatása alatt akadályozták vagy nem segítették a cigány lakosság asszimilációját és integrálódását.)

*

György Péternek adott válaszában Kőbányai János megemlíti ugyan (mintegy az adott ügyben szalonképesnek tekintett diskurzusok világába való belépőként) azt a teológiai és humánetikai szempontot is, hogy a szenvedésről szólva semmilyen quantográfiai paraméter (jelen esetben az általa „600.000 kontra 5.000 áldozat »mértékaránya«, -ként említett tétel) nem válhat értékjelzővé, mégis, ez az alap-tudás, és a Soá metafizikai-teológiai drámájának további szempontjai sem indítják őt annál többre, hogy – és mintegy az írásával kiváltott felháborodásra adott „értő” reakcióként is – a cigányoknak egy quasi fapados helyet juttasson a vészorszak történelmi sérelmeinek általa háromosztatúan (Holocaust – genocidium – egyebek) elgondolt terében. (Kőbányai logikája szerint egyébként e „fa-

---

³² Lásd: Mezey Barna: Bevezetés. In: A magyarországi cigánykérdés..., 5-51/23. (web-es forrás: ut supra) Hivatkozott írásában Hermann Ottó a „cigányvadító közigazgatás” kifejezés első tagját egyáltalán nem használta. Az említett Ethnographia-számban a tárgyat illetően a következőket olvashatjuk: „Nálunk is anketteznek a cigány-regulatio czíme alatt. De a kormányzat, mint más ágazatokban, úgy ebben sem tudja, hogy demographia, ethnographia, néppszichologia nélkül nem lehet észszerű politikát csinálni. Tudomást sem vesz arról, hogy nálunk a cigány demographiának világszerte elismert tekintélyei vannak és kizárólag zsandárokkal és csödben levő közigazgatásunk közegeivel, intézteti ez ügyet. Az eredményt előre lehet látni.” Lásd: Hermann Antal: A nemzetközi cigány-tudós-társaság. (14.) 1903/3. füzet; 156-158/156.

padosra” kellene ültetnünk még a Jehova Tanúit, a homoszexuálisokat és a kommunistákat is.) Kőbányai János teóriájának közelebbi kiindulópontja az, hogy „a második világháború poklában egyes megyékben a helyi hatalmasságok igyekeztek megszabadulni a többségükben vándorcigányoktól” – és (mondja ő) ez lenne a „*poromajos*” (amely szót azért illett volna legalább helyesen, azaz *por/r/ajmos-ként, vagy hazai lováriul: pharajimos-ként leírnia*) –, „amelynek” „dukálna” is (így, e kedélyesen leereszkedő hangnemben, ezzel az erősen szleng értékű szóval!, és közben véletlenül sem ügyelve arra, hogy a „dukálni” *verbum legalább a történetek elszenvedő cigányokra vonatkozzon*), hogy irodalmi formában, és e célból létesített múzeum és emléknep, illetve méltó emlékezés keretében legyen megfelelő helye a nemzeti liturgiai kalendáriumban. Ebben a gondolati szerkezetben természetesen nem lehet meglepő sem az, hogy a szerző a cigányságot a maga kollektív létében fenyegető náci barbarizmus aposztrofálására egyetemlegesen is bevetté vált kegyeleti és szaknyelvi kifejezést, a pharajimos szót kizárólag a magyar cigány áldozatok tragédiájának a megnevezéseként ismeri, és nem csodálkozhatunk azon sem, hogy a csak „vándorcigány” állapottal összefüggésbe hozott náci barbárság odavetett megjegyzése mellett (és lényegében az ún. önhibaelmélet szempontjai jegyében) egy félmondatot sem hajlandó szentelni a magyar csendőrök és nyilasok által Dobozon, Lajoskomáromban, Szolgaegyházon, Nagyszalontán, Várpalotán, Lengyelben és egyéb helyeken meggyilkolt magyar cigányoknak, és végül a felett inkább már csak szomorkodunk, hogy a vézskorszak zsidókat és cigányokat meggyalázó barbarizmusának kérdéseiről elmélkedve semmit nem látszik tudni a gettókba zárt, a halál- és koncentrációs táborokba szállított, szisztematikusan megkínzott, elgázósított, biológiai kísérleteknek alávetett, és mértéktartó becslések szerint is legkevesebb félmillió európai roma áldozatról.

Exkurzus: A cigányság sérelmeit kizárólag a magyarhoni fejlemények alapján értékelő szemléletében, amelyben még utalni sem hajlandó arra, hogy a vézskorszak cigány áldozatainak Karsai László kutatásai alapján közölt, és az én itteni problémafelvetésemben végül is indifferensnek tekinthető alsó határértékű, ötezerre tett becslése, az adat mellett felhozható számos érv ellenére is (itt nem részletezhetően) komoly viták tárgyát képezi,³³ Kőbányai egyenesen odáig megy, hogy miközben genocídiumnak minősíti az úgynevezett népi németek II. világháborút követő szörnyű

³³ Bársony János: Viták és tények a pharrajimosról, a roma holokausztról. In: Beszélő, (12.) 2007/4. 48-54. = <http://beszelo.c3.hu/cikkek/vitak-es-tenyek-a-pharrajimosrol-a-roma-holokausztrrol>; Ian Hancock: A romák és a holokauszt: ártértékelés és áttekintés. In: Beszélő, (12.) 2007/4. 56-62. = <http://beszelo.c3.hu/cikkek/vitak-es-tenyek-a-pharrajimosrol-a-roma-holokausztrrol>

kálváriáját, kategórikusan kijelenti – talán éppen Yehuda Bauert próbálván követni, akinek problémaérzékenysége és -értése azonban koncepciójának³⁴ minden sarkossága ellenére sem említhető egy lapon Kőbányai Jánoséval –, hogy „Cigány genocídiumról nem lehet beszélni.” Sőt, és ha ezt valószínűleg nem is szándékozta volna állítani, a németek „holocaust”-járól felvillantott, léptékét vesztett fogalmazásával a mérsékelt revizionisták legszebb álmait is sikerült felülmúlnia. „A holokauszt – többek közt – a genocídium fogalmát is magában foglalja”, mondja Kőbányai, azaz a nyilvánvaló szándékkal, hogy ezzel is igazolja, hogy a magyarországi cigányság ötezer áldozata mellett aligha lehet Holocaust-ról beszélni. Genocídiumnak ugyanis, fűzi tovább gondolatait, az olyan eseményeket lehet tartani, mint „az európai történelemben [...] az örmények törökök általi elpusztítását”, vagy „a kelet- és közép-európai népi németek kitelepítésének” „ehhez hasonló jelenségét”; az utóbb említettek „ugyanis néhány millióval kevesebben érkeztek meg Németországba, mint ahányan oda elindultak.” Sőt, folytatja a német holocaust feletti elmélkedését: „Magyarországról való kiűzetésük, s a maguk mögött hagyott úr, igen hasonló a jelenséghez – amelyről a zsidók kapcsán írtam.”

Az in se tartalmi elemeknél is botrányosabb azonban Kőbányai János írásának időzítése. Egyszerűen képtelen vagyok belátni, hogy közleményét a szerzőnek miért kellett (vulgárszurnalisztákat idéző módon) éppen az adott időpontban publikálnia. Ráadásul egy közismereti hetilapban, és egy olyan kritikus helyzetben, amikor a magyarhoni fasiszták és antifasiszták között kibontakozó egyre élesebb és elkeseredettebb küzdelem legszörnyűbb elemét éppen az képezi, hogy a neoborzasztó ideológiák képviselőinek hosszas és érdemi társadalmi ellenállás nélkül folytatott magvetése, amelynek eredményeként eddig ismeretlen mértékben sikerült megfertőzniük a magyar közéletet a cigányok nemzetrontó jelenlétéről szóló romlott lelkű állításaikkal, drámai „gyümölcsöt” is termelt a gyöngyöspatai iszonyatban. Azt pedig, hogy Kőbányai János szándékaitailag végül is mit akart vagy nem akart mondani, akkor is félretehetjük, ha szívesen lennénk irányában megértőek. Írom ezt egyébként magammal szemben is. Mert bár változatlanul úgy gondolom, hogy a szerző jelen szellemi tor-

---

³⁴ Yehuda Bauer a jelen írásban is érintett singularitás-kérdés összefüggésében állítja azt, hogy: „Kétségtelen, hogy a cigányok – közülük is elsősorban a vándorcigányok – lemészárlása az 1948-as, a genocídiumról szóló egyezmény meghatározása szerinti népirtás volt. [...] A zsidósággal ellentétben a cigányság sohasem jutott jelentős kárpótláshoz, számos európai országban üldözik, belpoklosként kezelik őket. Ám nem a holokauszt áldozatai voltak, hanem egy más indítékból elkövetett és eltérő következményekkel járó, más nép elleni népirtás áldozatai.” Lásd: Yehuda Bauer: Ebben áll a különbség. In: Beszélő, (12.) 2007/4. 55-56. = <http://beszelo.c3.hu/cikkek/vitak-es-tenyek-a-pharraajmosrol-a-roma-holokausztrol>

zóján komoly emberek egyszerűen átlépnek, a radikális jobb pedig aligha tart igényt e ledéren feltálatalt munícióra, és hogy Kőbányai János lelkének legtisztább szándékait illetően egy igaz ember (sic!), Horváth Aladárnak abban azért mindenképpen igazat kell adnom, hogy az itt szóban lévő megnyilvánulása súlyos botrány.³⁵ Mi több, tovább is kell fűznöm a polgárjogi aktivista gondolatait: a szellem és a humanizmus botránya az, amikor a patinás *Múlt és Jövő* szerkesztője, aki egyszermind a Páva utcai *Holocaust Emlékhely* kuratóriumának tagja (részt vett e grémium munkájában vagy sem) és a Soá univerzálhistóriai skandalumának értő és érző teoretikusa, cigányellenes förmedvényt jelentet meg. Amennyiben pedig, mondjuk valamely' nagyon permisszív megfontolásból túl is lépnénk azon, hogy a minden áron közlendőnek tekintett írását – például mert egyáltalán nem érzekelte szavai igazi súlyát etc. – meg sem próbálta egy szakfolyóiratnál elhelyezni, ahol a szerkesztők eleve rászorították volna őt állításai alaposabb átgondolására (szemben a példányszámfilozófia jegyében működő linkóci HVG-vel), az már semmivel nem magyarázható, hogy a cigány-magyar-zsidó együttélés véskorszakkal összefüggő kérdéseit taglalva nem elsősorban azon fáradozik, hogy a teremtéstheológiai alapértékek sátáni tagadásából fakadó XX. sz.-i zsidó szenvedés különleges humanizmust forrászó gazdagságából, és pedig egy etikailag kiváltképpen is kötelező helyzetben, cigány barátain(kn)ak is juttasson. Józan ésszel egyszerűen elképzelhetetlennek tartom, hogy a Soá és a zsidó szenvedéstörténet bármely komolynak tekinthető elvi összefüggése alapján bárki is vehetné magának a lelkiismereti és exisztenciális szabadságot ahhoz, hogy egy mindennap súlyos méltánytalanságoknak és megaláztatásoknak kitett népcsoportot, hic et nunc a magyarországi cigányságot, ne inkább keblére ölelje, mintsem – ráadásul külön is minősíthetetlen és igaztalanul sértő, bátrabban fogalmazva: obszcén megjegyzéssel illetve

³⁵ Szerkesztett részletek az írás körül kirobban vitában Horváth Aladárral az FB-n folytatott beszélgetésemből: (1) MT: „Először arra gondoltam, mentendő a menthetlent, hogy Kőbányai testvéremhez és testvérünkhöz nyílt levelet kellene intézni, néhány kérdéssel lehetőséget is kínálva a számára álláspontja revokatív tisztázására. Végül arra jutottam, hogy időt fecsérelni ily' sorokra teljesen fölösleges lenne. Elsősorban azért, mert biztos vagyok benne (...), hogy gondolatai, azok abszolút súlytalansága és képtelensége miatt teljesen kártalanok. Cigány felebarátaink előtt mindenestre sokan szégyelljük magunkat (és egyelőre csak) helyette, de abban a reményben is, hogy véletlen és nagyon elsietett mondatait ő maga fogja mielőbb koriggálni.” (2) HA: „Kőbányai szövegének attól van súlya, hogy újabb érv- és gyűnyagot («a magyar vidék pusztulásának az okozói a zsidók helyét elfoglaló dologtalan cigányok», valamint a »cigány holokamu«) szállít a jobbik újfasiszta ideológiagyártásához, továbbá, hogy ez a HVG-s cucc belecsatlakozik a nagykoalícióban burjánzó (ál)intellektuális rasszizmus-folyamba: amely a PC-t felrúgó, a cigányokat felelőssé tevő Biró-interjúktól a hírszerzős, HVG-s neokon liberális írásokon át a demokratás-kurucos förmedvényekig terjed. Most már tudhatja minden igaz magyar, hogy a cigányokat kellett volna kiszánni, és akkor lett volna gazdag magyar vidék, s jövő. De lehet, még nem késő! Szóval, Kőbányai a szememben az a [... gyáva] zsidó, aki a darutoll árnyékában ránk mutat: »ne minket, őket!«

(„önelfojtó-pótcselekvő cigány holokauszt mítoszgyártás” „hazugság”-a) – megtámadja. Nem akarom azonban azt sem elhinni, hogy a saját leg-
tulajdonabb kiindulópontjainak komolyan vétele esetén Kőbányai János
egyetlen pillanatra is úgy gondolhatná, hogy a zsidó szenvedés bármely
igazságát vagy ennek az igazságnak bármely sérelmét, megrövidítését, de-
valválására tett törekvést is szabad lenne megpróbálnia úgy elleneznie és
orvosolnia, hogy egy másik sorsközösségi csoportról, a velük való prin-
cipális szolidaritást felrúgva, megalázó és intellektuálisan reflektálatlan
nyelven beszél, nem mellesleg úgy, hogy elvileg újabb indulatgerjesztő
impulzusokat is szolgáltat további kálváriájukhoz.

*

Kőbányai Jánosnak természetesen jogában áll megosztania véleményét a
nyilvánossággal arról, hogy mit gondol a Holocaust szó szak- és köznyelvi
használatának nagyon komoly, történelem- és humánetikailag is igen je-
lentős kérdéséről, valamint e szó köznyelvi-közéleti funkcionálisáról,
jelentésmegosztásáról és -kiterjesztéséről, továbbá a Holocaust szó tartal-
mi definíciójáról és a Holocaust szóval jelölt skandalum singularitásának
és/vagy simulitásának ügyéről. Nincs azonban joga, és belső embere
szerint nem is lehet úgy tárgyalás alá vennie egy ügyet, bármily’ fontos-
nak tekinti is azt, hogy miközben a gondolkodói komolyság álruhájában
öltözik, szellemi kalandorokra valló módon kiszolgáltató emberek póre-
életét (avagy „csak”: az országban élő cigányságot drámaian fenyegető
akut társadalomkriminalisztikai helyzet egyik éppen aktuális elemét)
instrumentalizálja („tárgyi” problémává stilizálja), csupán azért, hogy
ventilálhassa a látenszen nolens voles benne bujkáló cigányellenes indu-
latait (őszintén örülnék egyébként, ha Kőbányai testvérem cáfolná ezt),
és hogy előadhassa a Holocaust szó számára és mindannyiunk számá-
ra is egzisztenciális jelentőségű singularista szellemű használatával, e szó
tartalmai definíciójával kapcsolatos történetfilozófiai felfogását. Ugyanígy
elutasítom továbbá az adott problémának azokat fumigáló hangütésben
való exponálását – és titkon remélem, hogy ebben (visszanézőleg) Kő-
bányai János egyet is ért velem –, akik egykor, mint a zsidók és a fogya-
tėkosok, pusztá létezésük alapján váltak a náci megsemmisítési filozófia
megkülönböztetett célpontjaivá (meglőhet, a fentiekben említett ütem- és
tartalombeli eltérésekkel), és különősképpen elítélem ezt azt eljárást, ami-
dőn éppen azokról a magyar cigányokról elmélkedve fogalmaz így, akik
maguktól és komoly kihívást jelentően soha nem bocsátkoztak ilyen jel-
legű „konkurrencia”-vitákba.

Eltőprengék. Igényes gondolkodóként hogyhogy nem jutott eszébe
Kőbányai Jánosnak, ti. ha valóban releváns kérdésnek tekinti a Holocaust

szó problémás használatát, elemzését nem az olyan nehéz ügyek megtárgyalásával kezdeni, mint például a kifejezés szótörténeti előzményei; a szó extremista irányzatok általi perverz instrumentalizálása; az „atomholocaust”, a „babycaust”, a „vörös”, „örmény” és egyéb jelzős szerkezetű névhasználati esetek, vagy az olyan szituációk kvalitásának az átgondolása, amikor nemes emphasisban fogant megrendülések legadequátabb tolmácsolása céljából veszik kölcsön – a jelentéskiterjesztéses használat jegyében – e szót. Miért nem gyötri jobban Kőbányai Jánost a „holocaust” kifejezés problematikusnak gondolt cigány használatánál például e megnevezés „magyar” jelzővel való usurpálása, és az, hogy szinte a kertek alatt tobzódik a csendő- meg egyéb holocaustok szellemi-nyelvi orgiája.

Mielőtt azonban bárki is félreértene, hadd jelentsem ki: nem csak nem vitatom, de egyenesen meggyőződéssel képviselem is a Soá singularitásának a nézetét. (Nem örömmel ugyan, és még csak nem is elsősorban biblikus konfesszióból, hanem abból az elemző belátásból adódóan, hogy a vézskorszak zsidó apokalipsziséhez vezető úton több egyedülálló okozóra bukkanok. Ilyen például az, hogy a XX. sz.-i zsidómészárlás az egyetlen olyan genocidium, „amelynek áldozataival szembeni érzelmi struktúrákat az uralkodó kultúra szimbolikus univerzumát par excellence fémjelző alapokmánya, e kultúra szent irata, valamint e kultúra uralkodó vallási szerkezete” „erodálta és immunizálta”, mégpedig hitvallásos alapvetéssel és két évezreden át; továbbá, mert „a Soában definitíve is nyilvánvalóvá vált, hogy a Biblia szerinti választott nép, a zsidók megtagadása a keresztények számára egyet jelent a Biblia istenének az elvesztésével – egy olyan teológiai vákuummal, amelynek végső konzekvenciája a pogányság, [és mert a Soá-ban] manifesztté vált, hogy a Szövetség Istene melletti zsidó tanúságtétel ellehetetlenítése keresztény környezetben a keresztény tanúság kihűlését, a keresztény hit csöndjét involválja.”³⁶) Mégis, tudatakonynak tekinteném azt, ha e singularitás ismerete meggátolna a más fájdalmak és szenvedések feltétlenségének meglátásában és akceptálásában, ha tetszik abban, hogy más singularitásokat, más történekek fontos singuláris fejezeteit és tényeit (is) el- és felismerjem. (Azt pedig egyenesen tagadom, hogy értelme és indokoltsága lehetne a singularitások univerzumában való bármilyen, de akár a primus inter pares rangot megalapozó értékhiérarchikus szempontrendszer után is érdeklődnöm.)

És ha már itt tartunk, kikezdhethetlen meggyőződésem az is, hogy a Soá singularitásának kérdését soha nem fogja befolyásolni (és nem tehetik meg ezt az egyéb ilyen irányú és méltán felháborító név-einstando-

---

³⁶ Lásd ehhez egyik régi írásomat: A Soá szingularitása, avagy a saruk leoldása Hozzászólás Schmidt Mária „Holokausztok a huszadik században” című írásához. Budapest: Wesley János Lelkészképző Főiskola. (WJLF-előadások 6.) 2000.

lási törekvések sem!), hogy az ugyancsak sokat szenvedett és ma is igen hányatott sorsú cigány barátaink is igényt tartanak a vészorszak alatt elszenvedett tragédiájuk „holocaust”-ként való megjelölésére. Így gondolom ezt akkor is, ha nyelvi-terminológiai eljárásukban alkalmasint nem mindenben értünk velük egyet (én magam sem).

Megjegyzés: őszintén osztozok azok aggodalmaiban, akik rettenetesnek tartják a Holocaust/Soá szó/szavak devalválódásának; e mindeddig erős tabuk védte kifejezés/ek elértéktelenedésének, szakrális megürülésének újabban megfigyelhető jelenségeit. A primer kérdést ez ügyben azonban, és ezt látnunk kell, mégsem a szóhasználat jelenti, hanem a szó/szavak mögött settenkedő, annak/azoknak a leértékelődését diktáló és feltétlen józanságra is intő, elszomorító transzlingvisztikai folyamatok. Mellesleg, a józanság szempontjai között tartom számon annak az alázatban fogant végiggondolását is, hogy a Soá-val szoros közelségű történelmi drámák megnevezésbeli bokrosulása bizonyos értelemben nem inkább segíti-e, mintsem gátolja a kifejezés denotálta tartalom szakralitásának a védelmét.

A Holocaust szó egyébként alapvetően egy kultikus médiaesemény (az 1978-ban készült azonos című TV-széria) révén vált a vészorszak zsidó tragédiájának széles körben elterjedt terminus technikusává. Személyesen azokkal értek egyet, akik itt nem részletezhető szemantikai-vallástudományi megfontolásokból a kifejezést inadequat-nak gondolják. A lényeg: egy végsőképpen pozitív teológiai tartalmú, a Szentséges iránti önkéntes hódolat jegyében végbevitt áldozati cselekményre utaló, és a történeteket végsőképpen Isten jótetszését is magán viselő értelemmel felruházó szót nem tehetünk – az elégetésben megnyilvánuló formai azonosság mellett sem – egy per definitionem istenellenes, negatív történés jelölőjévé. És ezzel Kőbányai János is pontosan tisztában van. Mindent egybevetve, az (egyik lehetséges) megoldásként azt tartanám járhatónak, felül is emelkedve a „holocaust”-exclusiviták és -inclusivisták természetlen, és többnyire nyelvi jellegű vitáján, ha e szó lassan, de kikopna köznyelvből, és a vészorszak zsidó drámáját a Shoá/Soá szóval, a cigányokat sujtó „holocaust”-ot pedig a *Por/r/ajmos/Pharajimos* szóval aposztrofálnánk. (A „Holocaust” emléknepját Izraelben egyébiránt 1951 óta Jom Hásoának nevezik.)

MELLÉKLETEK

1.

KÖBÁNYAI JÁNOS

A kiszántott falusi zsidók húlt helye

2011. május 5.

FORRÁS: [HTTP://HVG.HU/VELEMEN/20110505_KOBANYAIJANOS_GYONGYOSPATA](http://hvg.hu/velemen/20110505_kobanyaijanos_gyongyospata)

A falusi zsidók kiszántásával megürült hely betöltésének végzetes történetéből, cigányok és zsidók eltérő szerepéből, s kitaszítatásuk eltérő okaiból eredő tanulságok levonását nem lehet megspórolni. A magyar falu (vidék) pusztulásának ugyanis, amelynek szimptomáival most szembesülünk, itt van az igazi gyökere – állítja Kőbányai János.

Az egész ország tele van Gyöngyöspata hírével, nevével – amely helységnév – Olaszliszkáé mellett – oly gyors vésztojósággal vált fogalom-má. Minek is definiálnám-ragoznám, hogy minek a fogalmává? Annál is inkább főlöleges ez, mert mindkét helyrajzi névvel korábbi és mélyebb az ismeretségem. S mivel minden mindennel – nem tanulságok nélkül – összefügg: e helységneveket jelenséggé fölgazdagító folyamatnak egy korábbi és mélyebb elemét húznám fel „a múltnak nem ily olyan mélységesen mély kútjából”.

Az olaszliszkai zsinagóga egyetlen megmaradt fala (vajon ma látszik valami a romból?) szerepel a Magyar siratófal című könyvem (Békéscsaba, 1990) címlapján, szintén fogalomteremtő céllal. (Akár az azonos című És riportom.) Ide az akkoriban személyesen megismert Jancsó Miklós Jelenlét című két, tízperces rövidfilmjei miatt zarándokoltam el. Az elsőben (1965) állt még a tejes zsinagóga és még élt két öreg helybeli „túlélő”, akik a sivár falak között elmondtak egy imát. A másodikban (1978), a leromlott, de még mindig épp szerkezetű épületben már két Budapestről hozott rabbiszeminarista recitálta el a szent szöveget. A harmadik részt (1986) az én fotóim alapján készítették el. A romokhoz gyerekeket, Raj Tamás Talmud Tórájának növendékeit vittük el. Ama És-riportban is leírtam – meg is támadtak érte – hogy a zsidó templom anyagát cigányok hordták el, akik a forgatásért is megpróbáltak némi pénzre levágni bennünket.

Az eset, és a vele párhuzamba készített Kövek üzenete ötrészes dokumentum film tapasztalataiból azt a következtetést vontam le, hogy a magyar vidékről kiszántott zsidók helyét cigányok töltötték be. (A köztudattal ellentétben a magyar zsidóság alapvetően falusi zsidóság volt – s a modernizálódó magyar falu speciális igényeit látták el funkcionálisan.) Ahogy az élővilág rendjét nem lehet katasztrofális következmények nélkül megbontani, úgy a szervezen képződő társadalmi organizmusét sem. Ama olaszliszkai forgatáson fölkerestük az egykori zsidóknak a falusiakétól elütő, városiasabb ízléssel épített házeit is – a kibelezett téglahalmokon és

szemétkupacokon ugráló gyerekekkel ezt a jóvátehetetlen romlást igyekez-
tünk vizuálisan bemutatni.

Gyöngyöspata neve még közelebről érint. Itt született, sőt: a nevét is a településtől kölcsönözte elődöm, Patai József, a Múlt és Jövő megalapítója. Szerintem legszebb művében – ezt magam is kiadtam – a Középső kapu lírai szociográfiájában ennek a településnek állít emléket gyermekkora elmesélé-
sével. Ez a ritka dokumentum Gyöngyöspata példáján rögzíti meg a magyar – zsidó egymásbaélés termékeny és békés korszakát – ahol Patai József apja – teljes életet élt. Adjuk át neki a szót: („Egy igaz ember ment el” című, apja halálára írt cikkéből.)

„Több, mint negyven évet töltött a hevesmegyei faluban, amelyet szeretett és amelynek népe szerette a szűkszavú Móric bácsit, mert tudták, hogy „igen-
je igen és nemje nem”, hogy szava sziklaszilárd, egyenes, őszinte, hűséges. A parasztek szintén szentnek tisztelték. Úgy jöttek hozzá tanácsot kérni, ügyes-
bajos dolgait meghányani-vetni, mint az asszonyok a bölcs Zsuzsi nénihez. És ő úgy foglalkozott velük, szívében szeretettel, mint a testvéreivel. Érezte, hogy „kidus hasém” becsületet szerezni a zsidó népnek. Erre buzdította a hí-
veket is, mint a kis közösség feje. ...És jöttek a forradalmak, az ellenforradal-
mak. És uszítók járták be a hevesi falvakat, hogy a zsidók az okai mindennek. Kövek röpöködtek be szétzúzott ablakokon, és puskalövések dördültek a leve-
gőben. És a falu becécett Móric bácsijának és Zsuzsi néni-jének menekülniük
kellett fiúkhöz, Gyöngyöstre. Később jöttek a parasztek, ifjak és öregek asszo-
nyok és férfiak, az egész falu kivonult, hogy visszahívják őket, mert ’velük
eltávozott a faluból az áldás’ De ekkor már késő volt.”

Gyöngyöspatára Patai Rafaellel, József fiával, a világhírű tudóssal (Robert
Gravessel írott Héber mítoszok-ját a magyar közönség is jól ismeri) 1994-
ben látogattam el. Igen kellemes napot töltöttünk ott, felkeresvén a rég ház
hílt helyét, de találtunk emlékezőket, akik szívesen invitáltak a házukba, s
a csodálatos katolikus templomban a plébános szakszerű útbaigazítást adott
mind a társadalmi helyzetről (békéről), s mind a nagyhírű (vajon ismerik?)
Jesse oltárról – az élénken érdeklődő folkloristának, aki már a falu nevével
született.

Mint görög tragédiákban, úgy kísértének a temetetlen holtak. Bűnök. Míg
nem jön el a gyógyító katarzis bármilyen fájdalom árán is, a bűn csak újabb
bűnt virágoztat. Fakadjanak azok elszánt szembenézés hiányból, vagy „jóté-
kony”, valójában kompenzáló sors-összemosásból.

Az önelfojtó-pótcselekvő cigány holokauszt mítoszgyártás ellen, üldözte-
tésük felületes és mértékaránytalan sztereotípiája okán egy téstává dagasztó
hazugság ellen, tapasztalatból tudom, a leghetetlenebb fellépni. Pedig anél-
kül, hogy figyelembe vennénk az eltérést a két nép történelmi és kulturális
szerepét, valamint a magyarsággal való interakcióját illetően, nem érhetünk
le azokhoz az eredőkhöz, amelyekkel a siker reményében foghatnánk hozzá
– ha nem is a „kérdés” megoldásához, de legalább enyhítéséhez.

2.

GYÖRGY PÉTER

Kőbányai gögje megsértette roma polgártársainkat

2011. május 9.

FORRÁS: [HTTP://HVG.HU/VELEMEN/20110509_GYORGY_PETER](http://hvg.hu/velemen/20110509_GYORGY_PETER)

„Talán nem túlzás, ha asszimiláns, hiten kívüli, de ilyesfajta politikai dolgokban zsidó identitással rendelkező magyarként a bocsánatát remélem mindazoknak a roma polgártársainknak, akiket Kőbányai János magyarázhatatlan gögje megalázott, megsértett, szíven ütött” – írja György Péter, aki az alábbiakban reflektált Kőbányai János A kiszántott falusi zsidók hült helye című cikkére.

„Az önelfojtó-pótcselekvő cigány holokauszt mítoszgyártás ellen, üldöztetésük felületes és mértékaránytalan sztereotípiája okán egy tésztává dagasztó hazugság ellen, tapasztalatból tudom, a leghetlenebb fellépni. Pedig anélkül, hogy figyelembe vennénk az eltérést a két nép történelmi és kulturális szerepét, valamint a magyarsággal való interakcióját illetően, nem érhetünk le azokhoz az eredőkhöz, amelyekkel a siker reményében foghatnánk hozzá – ha nem is a 'kérdés' megoldásához, de legalább enyhítéséhez” – írja Kőbányai János, a Múlt és Jövő című nagymúltú folyóirat főszerkesztője A kiszántott falusi zsidók hült helye című cikkében.

Ami a 'cigány holokauszt mítoszgyártás' állítást illeti, az valójában semmi egyéb, mint Lovas István Véralgebra című, éppoly indulatos, mint ostoba írásának tükörfordítása. Lovas egykoron a kommunizmus és a nácizmus által legyilkoltak számának összevetéséből próbált meg valamiféle következtetést levonni, amint azt tenné Kőbányai János is. Ám, hogy a roma és zsidó áldozatok, illetve az általa nem említett eutanázia, politikai, vallási, szexuális orientációjuk miatt kivégzettek, elpusztítottak számának összevetéséből mi következne, azt nem tudom.

Elég nagy a halál birodalma abban, hogy az összes áldozat elférjen abban, amint elég sok komoly, s igaz ember dolgozik azokban a volt koncentrációs táborokban kialakított emlékhelyeken, ahol magától értetődően egyszerre őrzik a romák és zsidók emlékét: Saschsenhausentől Auschwitzig. Ami a „mértékaránytalan” kifejezés jelentését, az világosan rámutat arra, hogy Kőbányai gondolatai nemhogy végig nem gondoltak, de minimális mértékben sem tesznek eleget a nyilvános politikai diskurzusokban elvárható következtetések iránti alázatnak.

Ezután Kőbányai rátér a 'két nép' azaz a roma és a zsidó nép egy harmadikkal, tehát a magyarsággal való interakciójának emlegetésére, amely ugyancsak kommentárt érdemel. A 'nép' kifejezésnek számos kontextusa lehetséges, s nyilván azoktól függ a jelentése is. Ám a zsidó, roma, magyar népet, egymástól független, s így egymással interakcióba kerülő homogén csoportként tekinteni legalábbis Kőbányai János gondolati műveleteinek ár-

nyalatlanságára vall, s akkor finoman fejeztem ki magam. Ugyanis ez a három csoport számos alkalommal, számos regiszterben részben ugyanazon egy csoport tagjaként is viselkedett, pontosabban viselkedhetett. S minden reményem az, hogy végre megszabadulunk attól a szemlélettől, amelyben ne lenne magától értetődő, hogy például egy roma-zsidó identitással is rendelkező embertársunk magyar polgártársunk is egyben.

Az örökölt identitás – nem mozdíthatatlan örökség, hanem gazdag és felzabardító lehetőségek tárháza, s egy szabad társadalomban ezt az alkotmány is biztosítja mindannyiunknak. Az a merev határozottság, amelyet Kőbányai János képvisel, sajnálatosan emlékeztet a magyar szélsőjobboldal identitás-politikájára, amivel egyetlen pillanatig sem állítom, hogy a Múlt és Jövő vitathatatlanul becsületes szándékú főszerkesztőjének önnön elképzelései szerint valami köze lenne a magyar szélsőjobboldalhoz. De mégis, a helyzet úgy áll, hogy a fenti szövegből levonható az a következtetés, hogy Kőbányai épp úgy s azon okoknál fogva veti meg a cigányokat, mint a Jobbik. S ez valóban több mint sajnálatos.

Van még időnk, talán egyszer még a Múlt és Jövő főszerkesztője is megsejti, hogy mi is annak a zsidó hagyománynak a lényege, amelyet évtizedek óta képviselni igyekeznek, de érteni még mindig nem ért.

3.

KŐBÁNYAI JÁNOS

„Köszönet” György Péternek

2011. május 10.

FORRÁS: [HTTP://HVG.HU/VELEMENY/20110510_KOBANYAI_JANOS_GYORGY](http://hvg.hu/velemenyn/20110510_kobanyai_janos_gyorgy), [HTTP://HVG.HU/VELEMENY/20110510_KOBANYAI_JANOS_GYORGY/2](http://hvg.hu/velemenyn/20110510_kobanyai_janos_gyorgy/2)

Köszönettel tartozom György Péter hozzászólásáért minapi cikkemhez (A kiszántott falusi zsidók hült helye). Esküszöm, nem beszélünk össze, de hálás vagyok, hogy írásomat illusztrálta, s fellépése (s emblemátikus személyisége) több dimenzióssá szélesítette mondandómat. Amire csak félmondattal utaltam – „a cigány-holokaustt mítosz ellen... lehetetlen fellépni” –, azt György hús-vér valósággal töltötte meg.

György Péter módszere – a lehengető megőrző címkézés, amely köszönő viszonyban sincs az előtte álló szöveggel, megvilágítja azt a stratégiát és pszichológiai erőteret, amelyből ez a kérdés – és vele a megoldás beindítása – nem tud szabadulni. Mindenki ellenőrizheti – ez a csodálatos a digitális médiában, hogy ide-oda kattintva a linkekre az igazmondás könnyen tetten érhető – hogy írásomnak nincsen olyan szemantikai értelmezhetősége, amelyből „gőg” sütne ki, vagy a benne kifejtettek, akár személyem, kapcsolatba hozhatók lennének a jobboldali publicistáéval vagy a szélsőjobboldali párttal.

Azonban György nem véletlenül aggatja rám ezeket a jelzőket, mert azoknak a valóság(á)hoz sokkal mélyebben van közük. Az „önelfojtás” egye-

nes következménye a projekció, amelyet itt nyilvánosan leleplezett. Hiszen a „góg” belőle szivárog fel, a frusztált zsidóból – karakterisztikusabb zsidó magatartást reprezentál, mintha pajeszt növesztene –, aki nálánál üldözöttebb embertársai védelmére kél fölülről és kéretlenül, hogy saját gyengeségét, sérelmét, sorsát kompenzálja.

Azzal, hogy ő képes a védelemre, ezzel szerezne meg nem létező magabiztosságát, otthonosságát – s helyezné fölülre magát. (Annak idején Szabó Istvánt térdepeltette borsóra A Napfény izéért, mert nem ábrázolta kellő empátiával a zsidó család tragédiájáról szóló filmpozsáiban a magyarok szenvedéseit, akik a zsidókat kísérték.) A Jobbikhoz hasonlítást sem az ujjából szopja, hanem apja történetéből, aki bori fogoly létere a Jobbik szellemi hinterlandjához csatlakozott. Erről szól *Apám helyett* című könyve – fontos, belülről ábrázolt dokumentum a zsidó öngyűlölet és annak a társadalomra való romboló hatásáról. S persze a góg kijut magának a Múlt és Jövő főszerkesztőjének – pontosabban a „manifeszt” zsidónak – egy „vitathatatlanul becsületesszándékú” jelzővel. Egyedül csak ezt utasítom vissza – soha nem írta le lapom és kiadóm nevét, soha nem legitimálta a létezését, épp ellenkezőleg, ezért nincs joga ehhez a állonveretetéshez.

A szorongásos góg idézi elő azt, hogy iskolázott ember létere ez az érzelmi kitérés megfosztja a logikus gondolkodás esélyétől. (Ez a tulajdonság – keserű tapasztalatból ismerem, a terepen dolgozva – egy egész réteg jellemzője. A zárójelben maradvá, mert nem ez a válaszomnak a központi iránya, ennek tudom be az SZDSZ bukását és vele korrelációban, a szélsőjobb fenyegető térnyerését.)

Cikkemben nem állítottam egyebet, minthogy a magyar, a zsidó és a cigány (legalábbis magyarul: nem roma – ez olyan megmosolyogtató politikai korrektség, mint zsidó helyzet izraelitát mondani) egy-egy nép. Népek, amelyek különbözőek. Amennyiben paramétereikben – kulturális értékorientációjukban, társadalomban betöltött szerepükben, produkciójukban –, tehát mérhető, megragadható tényezőkben különböznek, akkor az interakciójuk is más. Noha a társadalomtudományok különböznek a természettudományoktól, de azért itt is érvényesül, hogy más összetevők interakciói más eredményeket idéznek elő. Csak ezt állítottam, és ebben az a megdőbbentő – hogy ez az állítás tabu alatt áll.

Másért, más kondíciókból és máskor nem szenvedhette a gazda- vagy be(nem)fogadó nép a zsidókat és másért a cigányokat. Ha Györgynek más adatok jutottak a birtokába, érdemes lenne megosztani őket a nyilvánossággal. Biztos közelebb vinne a mai áldatlan helyzet megoldásához. Viszont a tények számbavételét és az azokon való elgondolkodást terrorral tiltani – nem vezet jóra, mint a közelmúlt eseményei, az eltékozolt rendszerváltás utáni húsz év fejleményei is mutatják.

Jómagam sorsban, kultúrában megtestesülő különbségekről tudok. Ez legpregnansabban a második világháborúban nyilvánult meg. Ehhez az apokaliptiszhez kapcsolódik a holokauszt – a háború egy külön, a zsidó nép ellen

vívott, s nemcsak a németek által vitt frontja. A holokauszt – héberül: soá – olyan fogalom, amely kizárólag a zsidó néphez és történetéhez kapcsolódik. A maga világtörténeti kontextusaiban, s nem az áldozatok számában. (Heller Ágnes Auschwitz és Gulág című kis könyvecskéjét tudom az érdeklődők figyelmébe ajánlani, amely e kérdést részletesen elemzi.) A holokauszt – többek közt – a genocídium fogalmát is magában foglalja. Az európai történelemben ilyen volt az örmények törökök általi elpusztítása, s ehhez hasonló jelenség a kelet- és közép-európai népi németek kitelepítése is – ugyanis néhány millióval kevesebben érkeztek meg Németországba, mint ahányan oda elindultak. (Magyarországról való kiűzetésük, s a maguk mögött hagyott úr, igen hasonló a jelenséghez – amelyről a zsidók kapcsán írtam.)

Cigány genocídiumról nem lehet beszélni. A magyar holokausztot és a cigány poromajost nem lehet, vagy inkább nem tanácsos „egy tésztává” gyúrni. S nem a 600 000 kontra 5000 áldozat „mértékaránya” kapcsán. (Vallom a Talmud tanítását: „Ha egy embert elpusztítasz, mintha az egész világot pusztítanád el.”) Hanem a két külön elbeszélés, jelenség modern magyar történelmet, s bizony a kultúrát is befolyásoló kontextusai és diskurzusai miatt – amelyet áthatott a zsidóellenesség, az antiszemitizmus, a zsidóüldözés – és végül a gyökerestül kiszántás, ami az én véleményem szerint sikerrel járt.

A Nyugat folyóirattól – a modern magyar irodalom mára klasszikussá vált mozgalmától – kezdve az egyetemi numerus claususig, a népi–urbánus ellentétekig, az állampolgárságból, s majd fizikálisan is a magyar történelemből kiiktató úgynevezett zsidótörvényekig e „kérdés” mentén futott a magyar szellemi és gazdasági élet fő vonala – a szellemi élet sajnós a mai napig. Volt-e, van-e ilyen volumene a cigány nép létezésének és emancipációs, majd integrációs problémáinak? Hoztak csak egyetlen országos cigányellenes törvényt a magyar történelemben? Ha Györgynek vannak ilyen adatai – álljon elő velük! A második világháború poklában egyes megyékben a helyi hatalmasságok igyekeztek megszabadulni a többségükben vándorcigányoktól. Tragédiájukat, Karsai László *A cigánykérdés Magyarországon 1919–1945 c.* munkájában ötezerre teszi. Ez a poromajos – amelynek dukálna irodalom, múzeum, emléknap – és méltó emlékezés.